

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پنجمین دوره سلسله نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران

گزارش (۵۱): چهارچوب توسعه گردشگری دینی در جمهوری اسلامی ایران

برگزارکننده: جهاد دانشگاهی واحد اصفهان با همکاری مرکز گردشگری
علمی - فرهنگی دانشجویان ایران
هماهنگ‌کننده و ویراستار: صدرا عمویی
همکاران: فاطمه شفیعیان، زینب یوسفی

سخنرانان:

علیرضا مساح / رئیس اداره گردشگری سازمان فرهنگی اجتماعی و ورزشی شهرداری
اصفهان

مریم زینلی / کارشناس تاریخ و فعال حوزه گردشگری
روح‌الله صفری / مشاور رئیس جهاد دانشگاهی اصفهان

نشانی دبیرخانه نشست‌ها:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری شرقی، پلاک

۷۲، طبقه دوم، مرکز گردشگری علمی - فرهنگی دانشجویان ایران

شماره تماس: ۲۲ ۱۲ ۴۹ ۶۶ و ۳۶ ۱۱ ۴۹ ۶۶ - نمابر: ۸۶ ۱۵ ۴۹ ۶۶

نشانی سایت: www.istta.ir پست الکترونیک: info@istta.ir

مقدمه

مرکز گردشگری علمی - فرهنگی دانشجویان ایران به منظور شناختن و شناساندن فرهنگ و تمدن ایران به دانشگاهیان کشور از سال ۱۳۸۱ در ابعاد فرهنگی، آموزشی و پژوهشی فعالیت می کند که از زمره شاخص ترین اقدامات آن می توان به موارد ذیل اشاره داشت:

الف) اردوهای علمی - فرهنگی (مانند برگزاری شانزده دوره «طرح ملی ایران مرز پرگهر»؛ بازدید دانشگاهیان سراسر کشور از مواریت فرهنگی و پروژه های صنعتی با برگزاری ۳۱۴۰ اردو در سراسر کشور، اجرای ده دوره طرح ملی «دریای خاک»؛ کوپرنوردی دانشجویان ایران، سه دوره طرح ملی «گنبد گیتی» کوهنوردی دانشجویان ایران، دو دوره طرح ملی بوم گشت و ...)، برگزاری اردوهای ویژه اساتید و مستعدان عضو بنیاد ملی نخبگان، برگزاری اردوهای سفر ارزان (عراق، قشم، کیش و ...)؛

ب) همایش ها و نشست های تخصصی (مانند برگزاری چهارده دوره همایش ملی علمی - فرهنگی خلیج فارس، سه دوره جشنواره ملی عکس دانشجویی جاذبه های گردشگری ایران، سه دوره زنگ ملی گردشگری، همایش ملی تأثیر هدفمندی یارانه ها بر توسعه صنعت گردشگری کشور، همایش ملی راه ابریشم، جشنواره ملی فیلم جیبی دانشجویان سراسر کشور با موضوع گردشگری و میراث فرهنگی، برگزاری چهار دوره گردهمایی گروه های دانشجویی حامی میراث فرهنگی و گردشگری سراسر کشور و ...)؛

پ) پژوهش و طرح های مطالعاتی گردشگری (مانند چاپ ۴۲ عنوان کتاب تخصصی، گزارش علمی و انتشار فصلنامه های تخصصی میراث و گردشگری و مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس و ...)؛

ت) اطلاع‌رسانی و تبلیغات (شامل بزرگ‌ترین پایگاه اطلاع‌رسانی علمی و ترویجی گردشگری کشور به هفت زبان به آدرس ista.ir و پایگاه‌های مربوط به همایش‌های مرکز و...)

ث) آموزش (مانند اجرای ۵۷ دوره کوتاه‌مدت آموزش میراث فرهنگی و گردشگری و دوره‌های کد اخلاق جهانی گردشگری، اجرای سه دوره آزمون دوره‌های کوتاه‌مدت گردشگری سراسر کشور)؛

این مرکز در راستای ساماندهی نظرات نخبگان حوزه گردشگری با توجه به شرایط کنونی کشور که اقتدار ملی و آرامش اجتماعی زمینه را برای شکوفایی ظرفیت‌های فراوان گردشگری و رونق این صنعت را فراهم کرده، از تیرماه سال ۱۳۹۴ سلسله نشست‌های تخصصی را برای بررسی ابعاد و آثار مختلف گردشگری در دوران کنونی و پاسخ به پرسش‌های احتمالی طراحی کرده است.

تردید نیست که رخدادهای سیاسی و فرهنگی در ابعاد ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، چشم‌انداز متفاوتی را برای فعالیت‌های گردشگری در کشور به وجود آورده است. این سلسله نشست‌ها برای تبیین و بررسی چشم‌انداز کنونی گردشگری در کشور طراحی شده است و تلاش خواهد شد تا تأثیرات متغیرهای اقتصاد، فرهنگ، امنیت، سلامت و سیاست بر حوزه گردشگری به صورت مسئله‌محورانه به بحث گذاشته شود و نتایج و مباحث هر یک از نشست‌ها به صورت گزارش به اطلاع مدیران، مسئولان و فعالان این حوزه برسد.

رحیم یعقوب‌زاده

رئیس مرکز گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران و
دبیر سلسله نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران

چهارچوب توسعه گردشگری دینی در جمهوری اسلامی ایران

علیرضا مساح،* مریم زینلی،** روح‌الله صفری***

در ادامه سلسله‌نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران، نشست «چهارچوب توسعه گردشگری دینی در جمهوری اسلامی ایران» توسط مرکز علمی فرهنگی دانشجویان ایران و معاونت فرهنگی جهاددانشگاهی اصفهان برگزار می‌شود. ما در این نشست در خدمت علیرضا مساح رئیس اداره گردشگری سازمان فرهنگی اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان؛ مریم زینلی، کارشناس تاریخ و فعال حوزه گردشگری و روح‌الله صفری، مشاور رئیس جهاددانشگاهی اصفهان هستیم و امیدواریم تا در این گفتگو، اهم مباحث و مسائل مربوط به گردشگری دینی در کشور مطرح شود. برای استفاده تام و تمام از ظرفیت‌های موجود در حوزه گردشگری دینی، ابتدا باید به تعریف دقیقی از این نوع گردشگری رسید و سپس، موانع موجود را شناسایی و رفع کرد.

* رئیس اداره گردشگری سازمان فرهنگی اجتماعی و ورزشی شهرداری اصفهان

** کارشناس تاریخ و فعال حوزه گردشگری

*** مشاور رئیس جهاددانشگاهی اصفهان

**** این نشست طی پنجاه‌ویکمین نشست از سلسله‌نشست‌های چشم‌انداز صنعت گردشگری در ایران در محل جهاددانشگاهی واحد اصفهان با عنوان «چهارچوب توسعه گردشگری دینی در جمهوری اسلامی ایران» در تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۴ انجام شده است.

علیرضا مساح: به نظر بنده قبل از پرداختن به این موضوع باید به تاریخ و سابقه این نوع از گردشگری در ایران اشاره داشت. قدیمی‌ترین نوع گردشگری در ایران گردشگری مذهبی یا دینی است؛ چنانکه آتشکده‌هایی ویژه اقدار مختلف مثل کشاورزان در کشور وجود داشت و در ایام خاصی از سراسر ایران به سمت این آتشکده‌ها حرکت می‌کردند. حرکت به سمت مقصد روحانی با تزکیه نفس و تلاش برای نزدیک شدن به مبدأ مقدس همراه بوده و هست. معمولاً زائران یا گردشگران مذهبی گروهی سفر می‌کنند و در این سفر، به محیط پیرامون خود کمتر لطمه می‌زنند و به یکدیگر کمک می‌کنند. ضمن اینکه این نوع گردشگری تمام طبقات اجتماع را شامل می‌شود، چنانکه در برخی روایات آمده است، برای تأمین هزینه زیارت حرم ابا عبدالله می‌توان قرض هم گرفت و این محرک‌ها را باید تقویت کرد. البته لازم است این مسئله نیز گفته شود که گردشگری مذهبی مختص مکان نیست و می‌تواند پیرامون یک رویداد آیینی مثل نخل‌گردانی یا آیین‌هایی که در زیارتگاه چک‌چک انجام می‌شود و نظایر آن نیز شکل بگیرد.

روح‌الله صفری: در راستای صحبت‌های آقای مساح باید عرض کنم که به نظر می‌رسد که ما در دین اسلام، کمتر توانسته‌ایم گردشگران را به دیدن مناسک و امکان مذهبی‌مان دعوت کنیم و باید به دنبال چرایی آن باشیم.

مریم زینلی: در طول تاریخ نگاه انحصاری به برخی مسائل در اندیشه اسلامی وجود داشته است؛ اما در حال حاضر، می‌بینیم که گردشگری مذهبی سایر شاخه‌های گردشگری شهری مثل مشهد را تحت‌الشعاع قرار داده است و زمانی که به دنبال شناساندن و شناختن این نوع گردشگری برویم، آن نگاه انحصاری نیز تغییر خواهد کرد.

صفری: به نظر من این چالش ناشی از فقدان گفتگو است و با توجه به فقه پویای شیعه این مسائل قابل حل است؛ به‌ویژه که موجب اصلاح تفکرات اشتباه در مورد شریعت اسلام هم می‌شود.

علیرضا مساح: با توجه به حضور گردشگر در اماکنی مثل مسجد شیخ لطف‌الله و مجاز بودن عکس برداری از این مکان‌های مذهبی، تحول نگاه ایجاد شده است اما اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی رسانه‌های خارجی از یک سو و برنامه‌ریزی نداشتن از سوی دیگر، موجب شده است که نتوانیم از تمام ظرفیت‌های اماکن مذهبی در حوزه گردشگری استفاده کنیم. ضرورت دارد تا ما نگاه تبعیض‌آمیز به گردشگران را اصلاح کنیم. گردشگران عراقی، پاکستانی و افغانستانی نیز به‌اندازه سایر گردشگران غربی، چه‌بسا بیشتر، برای ایران سودآور هستند و باید در برنامه‌ریزی‌ها به همه آن‌ها به یک‌میزان توجه کرد. دیگر چالش گردشگری مذهبی کشور را نداشتن شناخت کافی نسبت به بازارهای این نوع از صنعت توریسم است و متأسفانه تصور ما از گردشگر صرفاً گردشگر غربی است و برای شرقی‌ها یا مسلمانان دیگر کشورها برنامه‌ریزی جدی‌ای انجام نداده‌ایم، ضمن اینکه در تعیین قیمت بلیت و... برای گردشگران فقط به دلار و یورو توجه می‌کنیم درحالی‌که این نگاه بسته به واحد پول گردشگر باید متغیر باشد.

ما باید به گروه‌های کوچک گردشگران توجه کنیم و اگر یادگاری‌های کوچکی از حرم زینبیه اصفهان تهیه کنیم، می‌توانیم توجه بسیاری از گردشگران کشورهای همجوار را به این مکان جلب کنیم.

موضوع دیگری که برای توسعه گردشگری واجد اهمیت است، تأمین امنیت برای گردشگران است. البته در این خصوص با دو مفهوم حس امنیت و امنیت مواجه هستیم. برای بیان تفاوت حس امنیت و امنیت مثال می‌زنم. هیچ‌کس

نمی‌گوید کنار برج ایفل ناامن است، در حالی که این مکان بسیار ناامن است؛ اما مسئولان فرانسه با توجه به آمار گردشگران متوجه شده‌اند که چینی‌ها و آلمانی‌ها بیشترین مخاطبان این مکان هستند. به همین دلیل با پلیس این کشورها وارد مذاکره شده‌اند و همواره افرادی با لباس پلیس این دو کشور در کنار برج ایفل مستقر هستند. وقتی گردشگران چینی و آلمانی هم‌وطنان خود را در لباس پلیس می‌بینند و می‌توانند سؤالاتشان را از آن‌ها بپرسند، احساس امنیت می‌کنند. همین اقدام ساده باعث شده که ورودی گردشگر از این دو کشور به پاریس تا دو برابر افزایش داشته باشد.

ما باید برنامه‌ریزی داشته باشیم و نگاه دفعی به گردشگران را کنار بگذاریم. باید توانایی آن را داشته باشیم که از گردشگران کشورهای مختلف به درآمدزایی برسیم.

مریم زینلی: ما هنوز به معنای دقیق با ظرفیت‌های گردشگری مذهبی و کارکردهای آن آشنا نیستیم و آیین‌های سنتی ما که بخشی از میراث ناملموس‌اند و می‌توانند به جذب گردشگر کمک کنند، آن‌قدر نادیده گرفته شده‌اند که در حال فراموش شدن هستند.

خالی شدن این مناسک از روح معنوی را نیز دیگر آسیب موجود است و پرداختن به فلسفه شکل‌گیری آیین‌ها موجب می‌شود که مرز خرافه و سنت‌های حسنه مشخص شود. تفاوت نگاه متولیان بناهای مذهبی از دیگر چالش‌های موجود در زمینه گردشگری مذهبی است که باعث شده حفظ و نگهداری بنا با مشکل مواجه شود و قادر به ارائه خدمات شایسته به گردشگر نباشیم.

بنده از سال ۱۳۸۱ در مجموعه تاریخی، فرهنگی و مذهبی تخت فولاد فعالیت دارم و به نظرم یکی از اصلی‌ترین فضاها در بحث گردشگری مذهبی گورستان‌ها هستند و تخت فولاد از این نظر، یک مجموعه غنی با ظرفیت بسیار بالاست. ما برای اولین بار در سال ۱۳۸۲ گروهی را برای بازدید به این مجموعه تاریخی فرهنگی مذهبی بردیم و متوجه شدیم که خیلی از نیازها در این زمینه دیده نشده است. در اولین قدم از غلامرضا نصراللهی که اطلاعات وسیعی از قبرستان تخت فولاد داشت، خواستیم که در بحث تعیین محور گردشگری برای این مجموعه به ما کمک کند و در ادامه به این نتیجه رسیدیم که باید دوره‌های آموزشی تخت فولاد شناسی را نیز برگزار کنیم. البته قدم‌های مثبتی برای مورد توجه قرار دادن یک قبرستان به‌عنوان جاذبه گردشگری در اصفهان برداشته شده است و بحث گردشگری مذهبی در تخت فولاد هنوز جای کار دارد.

علیرضا مساح: به‌هرحال شناسایی ظرفیت‌ها، اطلاع‌رسانی مناسب، شناسایی مخاطب و تولید محتوای مبتنی بر روایت، نیازهای رونق گردشگری مذهبی در کشور و اصفهان است.

روح‌الله صفری: تنها نباید از دولت در این زمینه انتظار داشت و بخش خصوصی و آژانس‌های گردشگری باید به همان میزان که بر فرستادن گردشگر از ایران به دیگر کشورها تمرکز دارند، به جذب گردشگر از کشورهای دیگر نیز توجه داشته باشند و برای آن برنامه‌ریزی کنند.